

İSLAM'DA YETİM

İslam'da Yetim Hakları ve Sorumluluklarımız

Prof. Dr. Vecdi AKYÜZ

İİİ İNSANI
THE FOUNDATION FOR
HUMAN RIGHTS AND
FREEDOMS AND
HUMANITARIAN RELIEF
YARDIM VAKFI

İSLAM'DA YETİM HAKLARI VE SORUMLULUKLARIMIZ

Prof. Dr. Vecdi Akyüz

www.ihh.org.tr

Eserin Adı

İslam'da Yetim Hakları ve Sorumluluklarımız

Yazarı

Prof. Dr. Vecdi Akyüz

Kapak

ARTWORKS

Baskı

6. baskı

Gümüş Ofset - Ekim 2010

0212 612 70 89

Büyük Karaman Cad. Taylasan Sok.

No: 3 Fatih - İstanbul / TÜRKİYE

Tel: 0212 631 21 21

info@ihh.org.tr

www.ihh.org.tr

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	5
1. YETİMİN ŞAHSI ÜZERİNDE VESAYET	7
1. 1. Yetimi Koruma ve Barındırma	8
1. 2. Yetimi Doyurma	11
1. 3. Yetimlere İyi Davranma	11
1. 4. Kamu Bütçesinden ve Özel Mallardan Yetimlere Harcama	14
1. 5. Şehit Yetimleri	17
1. 6. Yetimin Evlendirilmesi	19
1. 7. Yetimin Miras Hakkı	21
2. YETİMİN MALLARI ÜZERİNDE VESAYET	22
2. 1. Yönetim	22
2. 2. Gelirlerin Sarfı ve Değerlendirilmesi	23
2. 3. Kullanma Hakkı	25
2. 4. Yetim Malı Yemek	27
2. 5. Yönetimin Sona Ermesi	29
EK	
İHH İNSANİ YARDIM VAKFI YETİM ÇALIŞMALARI	33
İHH'nın Yetim Çalışmalarının Amacı ve Hedefleri	34
İHH Yetim Çalışma Bölgeleri	35
İHH Yetim Çalışma Konuları	35
Yetim Çalışmalarının Fonlandırılması	36

GİRİŞ

Yetim, Arapçadaki *yütm* kökünden gelir. Yütm, çocuğun ergenlikten önce babasını kaybetmesi demektir. Diğer canlılarda ise anasını kaybetmek anlamındadır. Fıkıh dilinde “yetim” (ç. yetâmâ, eytâm), babasından yoksun kalan çocuk demektir. Ergenlik yaşına gelmeden babasını kaybeden erkek ya da kız, zengin ya da fakir çocuklara yetim denir. Babası ve annesi ölen çocuğa latîm, yalnızca annesi ölen çocuğa acî (acıyyun) denir. Kocasından yoksun kalan kadın için de yalnız, dul anlamında “yetim” kelimesi kullanılır. Yetimler topluma Allah'ın emanetidirler. Bunun için yetimleri ko-

rumaya alarak eğitim yetiştirmek ve topluma yararlı insan olmalarına çalışmak, Müslümanların ahlaki ve hukuki görevidir. Yetimlik süresi bülûğ çağına kadardır. "Bülûğ çağına ulaştıktan sonra yetimlik kalkar." (Ebu Dâvud, Vesâya, 6)

Ölüm, gayrimeşru ilişkiler, geçim sıkıntısı, doğal afetler, toplumsal kargaşalar gibi sebeplerle tarih boyunca yetimlik hep olagelmiştir. Başlıca yetimler şunlardır:

1. Annesiz veya babasız çocuklar,
2. Hem annesiz hem babasız olan çocuklar,
3. Anne veya babası ya da her ikisi de belli olmayan çocuklar,
4. Anne veya babası ya da her ikisi tarafından terk edilen (lakî) çocuklar.

Yetimler, hem şahısları hem de malları açısından velayet/koruma altına alınır. Yetimlerin kişisel veya mallarıyla ilgili işlerini veli/vasi yürütür. Kur'an-ı Kerim'de yirmiden fazla yerde yetimlere özel ilgi ve koruma gösterilmesi istenmiş, haklarının korunması için ayrıntılı sayılabilecek hükümler belirlenmiştir.

1. YETİMİN ŞAHSI ÜZERİNDE VESAYET

Yetime davranış, “ihsan” (iyi davranış) türünden olmalıdır. İhsanın içerdiği şefkat, merhamet, ilgi, sevgi, koruma ve kucaklama, bu tür davranışın örnekleridir. İhsan türü davranış gösterilecekler arasında sayılanlar, ana baba, yakın akrabalar, yetimler, düşkünler gibi, saygı ve ilginin yöneltmesi gereken kişilerdir: “Allah’a kul-luk edin, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya ve elinizin altında bulunan kimselere iyilik edin. Allah, kendini beğenip öğünenleri elbette sevmez.” (Nisa/4, 36. Ay-rica bkz. Bakara/2, 83)

Yukarıda görüldüğü gibi, iyilik ve Allah yolunda harcama yapıla-caklar arasında yetimler de yer alır: “Yüzlerinizi doğu ve batı ta-raflarına çevirmeniz, iyi (birr) olmak demek değildir. Lakin iyi olan; Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, Kitap’a, peygamberlere inanan, O’nun sevgisiyle yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yok-sullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekât veren ve ahitleştiklerinde sözlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır.” (Bakara/2, 177); “Onlar, içleri çektığı hâlde, yiye-ceği yoksula, yetime ve esire yedirirler. ‘Biz sizi ancak Allah rıza-sı için doyuruyoruz, bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz çok asık suratların bulunacağı bir günde Rabbimizden korka-rız.’ derler. Allah da onları bu yüzden o günün fenalığından korur; onların yüzüne parlaklık ve neşe verir.” (İnsan/76, 8-11); “Sana, ne sarf edeceklerini sorarlar; de ki: Harcayacağınız mal; ana baba, yakınlar, yetimler, düşkünler, yolcular içindir. Yaptığınız her iyili-ği, Allah şüphesiz bilir.” (Bakara/2, 215) Sahabenin yaptıkları vakıf-lar için düzenledikleri vakfiyelerde, bu ayetlerde geçen ihtiyaç sa-

hipleri neredeyse aynen tekrarlanarak yer almıştır. Bu durum da, bu ayetlerin vakıf kurumu için yol gösterici olduğunu ortaya koyar.

1. 1. Yetimi Koruma ve Barındırma

Hz. Muhammed (s.a.v.), doğumundan altı ay önce babası, altı yaşından dayken de annesi öldüğünden, kelimenin tam anlamıyla bir yetim olarak doğmuş ve büyümüştür. Bu sebeple, İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bizzat kendisi de, iliklerine kadar zorluklarını yaşadığından dolayı yetimlere nasıl davranılması gerektiğini çok yakından bilen bir yetimdir: "Rabbin şüphesiz sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın. Seni yetim bulup da barındırmadı mı? Seni şaşırılmış bulup doğru yola erdirmemi mi? Seni fakir bulup zenginleştirmemi mi? Öyleyse, sakın yetimi horlama/üzme. Sakın bir şey isteyeniyi azarlama. Yalnızca Rabbinin nimetini hep anlat." (Duhâ/93, 5-11) Bir ara Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahyin gelişi bir süre gecikince, müşriklerin "Rabbi onu terk etti ve darıldı!" diyerek alay etmeleri üzerine inen bu ayetler, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şahsında, yetimin en başta nelerden yoksun olduğunu ve ona nasıl davranılması gerektiğini çok açık biçimde dile getirmektedir.

Yetimlerle ilgili olarak, düzeltici (ıslah edici/iyileştirici) olmak gerekir. "Sana yetimleri sorarlar; de ki: 'Onların işlerini düzeltmek hayırlıdır.' Eğer onlarla bir arada yaşarsanız, artık onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah, düzeltene bozandan ayırt etmesini bilir. Allah dilediyse, sizi zora sokardı. Allah şüphesiz güçlüdür, hakîmdir." (Bakara/2, 220. Ayrıca bkz: Bakara/2, 83; Nisa/4, 36) Bu ayete göre, yetimlerle aynı evde barınma durumunda, yetimleri bir din kardeşi gibi görmek ve bu kardeşlik duygusuyla ıslah edici davranmak gerekir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), yetimleri korumasına alanlara cennet müjdesini vermiştir: "Kim Müslümanların arasında bulunan bir yetimi

alarak, yedirip içirmek üzere evine götürürse, affedilmeyecek bir günah (şirk) işlemediği takdirde, Yüce Allah onu mutlaka cennete koyar.” (Tirmizî, Birr, 14, no: 1918); “Kim üç yetimi korumasına alır, bakımını yaparsa, sanki ömür boyu gecesini namazla, gündüzünü oruçla geçirmiş ve Allah yolunda cihat etmiş gibi olur. Ben ve o, [iki parmağını göstererek] cennette şu ikisi gibi kardeşiz.” (İbn Mâce, Edeb, 6)

Hz. Muhammed (s.a.v.), on yıl kadar yanında bulunup kendisine hizmet eden Hz. Enes bin Malik’i (r.a.) bir yetim olarak korumasına almıştı. Enes, babası ölmüş yetim bir çocuktur. Babası Malik bin Nadr, İslam’ın Medine’de yayıldığı ilk günlerde hanımı Ümmü Süleym’in Müslüman olmasına kızarak Şam’a gitti ve hicretten önce orada öldü. Ümmü Süleym daha sonra Ebu Talha el-Ensari ile evlendi. Hz. Muhammed (s.a.v.) Medine’ye geldiğinde kendisine hizmet edecek bir kimse yoktu. Annesi veya üvey babası küçük Enes’i Hz. Muhammed’in hizmetine verdi. Bir rivayete göre Ebu Talha, okur-yazar ve zeki bir çocuk olan Enes’in elinden tutup Hz. Peygamber’e (s.a.v.) getirdi. “Ey Allah’ın elçisi! Enes zeki bir çocuktur. Sana hizmet etsin.” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), hâlden anlayan biri olarak, yetim Enes’e hizmeti süresince çok iyi davranmış ve onu hiç azarlamamıştır. Hatta bir hatası yüzünden Enes’i uyuracak olan hanımlarına “Bırakın çocuğu!” deyip müdahale ederdi. (Buhârî, Vesâya, 25; Ebu Dâvud, Edeb, 1) Hz. Muhammed’in (s.a.v.) eğitim-öğretim etkinliğine, insanlara ve özellikle çocuklara karşı hoşgörüsüne ve diğer bazı ahlaki davranışlarına dair birçok bilgi, işte Enes (r.a.) sayesinde gelmiştir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), yetime bakan kimseye cennet müjdesini vermiş, onunla komşu olacağını belirtmiştir: “Ben ve kendisine veya başkasına ait yetime bakan/arka çıkan/işini üstlenen/görüp gözeten, şu iki parmağım gibi [orta parmağı ile baş parmağını yan yana getirdi], cennette yan yana olacağız.” (Buhârî, Edeb, 24, Talâk,

14, 26; Müslim, Zühd, 42; Ebu Dâvud, Edeb, 131; Tirmizî, Birr, 14) Kişinin kendisinin yetimi; torunu, erkek veya kız kardeşinin çocuğu, öz veya üvey kardeşi, oğulluğudur. Kocasını ölen bir kadına göre ise, geride kalan çocukları veya başka yakınlarıdır.

Bizzat Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vasiyet edilmiş yetimler bulunurdu. Esad bin Zürrare, vefat ederken Kebşe, Habibe ve Faria adındaki üç kızını Hz. Peygamber'in himayesine bıraktığını vasiyet etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.), hangi hanımının yanına giderse bu kızları da yanında götürürdü. Onların evlilikleriyle de bizzat ilgilenmiştir. (İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, 3/610) Hz. Aişe'nin (r.a.) korumasında olan bazı yetimler de vardı. Kasım bin Muhammed anlatıyor: Hz. Aişe (r.a.), kardeşi Muhammed'in yetim kızlarını terbiyesine almıştı ve onları hacr (kısıtlılık) devrelerinde himaye ediyordu. Kızların (kendi mülkleri olan) ziynetleri vardı. Hz. Aişe bu ziynetler için zekât vermiyordu. (Malik, Muvatta, Zekât, 10)

Avf İbnu Mâlik el-Eşca'i (r.a.) anlatıyor: "Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ben ve yanakları kararmış kadın, kıyamet günü şu iki şey gibi yan yanayız. [Hadisi rivayet eden Yezid İbnu Zürey, baş ve orta parmaklarıyla işaret yaptı.] O kadın ki; mevkisi, makamı bulunan kocasından dul kalmıştır, (maddi imkânlarından başka) nesep ve güzelliği yerindedir. Bütün bunlara rağmen (evlenmez) ve yetimler büyüyünceye veya ölünceye kadar kendini onlara hasreder." Hadiste geçen "yanakları kararmış kadın" tabiriyle Hz. Peygamber (s.a.v.), yetimlerini büyütme gayesiyle süslenmeyi ve rahat yaşamayı terk eden, çektiği sıkıntılar sebebiyle cildi kararan dul kadını ifade buyurmuştur. (Ebu Dâvud, Edeb, 130)

Gayrimeşru ilişki ya da geçim zorluğu vb. sebeplerle ebeveyni tarafından terk edilen (lakî: buluntu) çocuklar devletin korumasına alınır. Hz. Ömer (r.a.), yetimlerden sayılan buluntu çocukların bakım, gözetim ve terbiye sorumluluğunu onları bulan kişiye vermiş;

nafakaları ise devlet tarafından karşılanmıştır. (Seyyid es-Sâbık, Fıkhu's-Sünne, 3/240; Abdülkerim Zeydan, Ahkâmu'l-Lakît, 17)

1. 2. Yetimi Doyurma

Kâmil bir imanın gereği, yetimi doyurmak ve içten gelen derin bir sevgiyle korumaktır: "Onlar içleri çektiği hâlde, yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler. 'Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz çok asık suratların bulunacağı bir günde Rabbimizden korkarız.' derler. Allah da onları bu yüzden o günün fenalığından korur; onların yüzüne parlaklık ve neşe verir." (İnsan/76, 8-11) Bu yüzden yetime kucak açıp korumak, insanın önünde duran Allah yolundaki zorlu engellerden birini aşmak demektir: "Biz ona eğri ve doğru iki yolu da göstermedik mi? Ama o, zor geçidi aşmaya girişemedi. O zor geçidin ne olduğunu sen bilir misin? O geçit, bir köle ve esir azat etmektir; yahut açlık gününde, yakını olan bir yetimi, yahut toprağa serilmiş bir yoksulu doyurmaktır. Sonra, inanıp birbirlerine sabırlı ve merhametlilerden olmayı tavsiye edenlerden olmaktır. İşte bunlar amel defterleri sağdan verilenlerdir." (Beled/90, 10-18)

1. 3. Yetimlere İyi Davranma

Yetimlere iyi davranmak (ihسان) zorunludur. Bu yüzden yetimi kakıştırmak, "dini/ahireti yalan sayan" tutumlar arasında yer alır: "Dini/ahireti yalan sayanı gördün mü? Yetimi kakıştıran, yoksulu doydurmaya yanaşmayan kimse işte odur." (Mâûn/107, 1-2)

Yetimlere iyi davranmak, bir anlamda, Yetimler Yetimi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) iyi davranmak demektir. Hz. Aişe (r.a.) anlatır: "Bana, iki (yetim) kızıyla birlikte bir kadın geldi. Benden bir şeyler istedi. Yanımda sadece tek bir hurma vardı. Hurmayı ona ikram ettim. Kadın da onu iki kızına pay etti. Sonra kalkıp evden çıktı git-

ti. Ardından Rasulullah (s.a.v.) eve gelince olayı ona anlattım. Şöyle buyurdu: 'Kim bu kızlara iyilik yapar ve güzel bakarsa, kızlar onun için ateşten kendisini koruyan bir yerde olurlar.' " (Buhârî, Zekât, 10; Müslim, Birr, 147)

Yetim başını okşamak, sevapların en büyüğünü kazandırır: "Kim Allah rızası için bir yetimin başını okşarsa, elinin dokunduğu her saç sayısınca iyilik yazılır. Kim yanında bulunan yetim erkek veya kız çocuğa iyi davranırsa, ben ve o, cennette şu ikisi gibidir." (Ahmed bin Hanbel, Müsned, 5/250)

Bir keresinde bir yetimin kaybettiği bir davada Hz. Muhammed (s.a.v.), kazanan tarafa, bağış yoluyla yetimin gönlünü almasını önermiştir: Uhud Savaşı'ndan önce Ensar'dan Ebu Lübage ile yine Ensar'dan bir yetim arasında, bir hurma bahçesi yüzünden anlaşmazlık çıkmıştı. Hz. Muhammed (s.a.v.) Ebu Lübage'nin haklılığına karar verdi. Ancak Ebu Lübage'ye, hakkını yetim çocuğa bağışlamasını önerdi. Kendisine bunun karşılığında cennette bir hurma bahçesi bağışlanacağını belirtti. Ne var ki Ebu Lübage bu öneriye yanaşmadı. Hz. Peygamber (s.a.v.) biraz gücendi. O sırada İbnu'd-Dehhaha Hz. Peygamber'e (s.a.v.), yetime bir hurma bahçesi bağışladığı takdirde kendisinin nasıl bir ödül alacağını sordu. Hz. Muhammed (s.a.v.), cennette bir bahçe ödülü verileceğini söyledi. İbnu'd-Dehhaha, hurma bahçesini satın alarak yetime bağışladı. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu davranışa çok sevindi. (Vâkîdî, Megâzî, 1/281)

Yetimler Yetimi Hz. Muhammed (s.a.v.), "Ey Yüce Allah'ım! Şu iki zayıfın/horlananın, yetimin ve kadının haklarını gereğince koruyamayacağım diye ürpermekteyim." (Nesâî, 5/363; İbn Mâce, Edeb, 6) diye dua etmiştir.

Kur'an-ı Kerim, Mekke'deki zengin Kureyşlileri, yetimi ve yoksulu ihmal ettikleri için nankörlükle niteleyerek şiddetle eleştirmektedir: "Hayır; yetime karşı cömert davranmıyorsunuz. Yoksulu yedirmek konusunda birbirinize özenmiyorsunuz. Size kalan mirası hak gözetmeden yiyorsunuz. Malı pek çok seviyorsunuz. Ama yer çarpılıp paralandığı zaman..." (Fecr/89, 17-21) Dolayısıyla, Müslüman bir toplumda yetimler, sadece yiyecek, elbise ve barınak değil, aynı zamanda saygı da görecektir.

Yetimi evde barındırmak elbette çok önemlidir; ama sadece barındırmak yetmez, yetime ayrıca iyi davranmak gerekir: "Müslümanlar içinde en hayırlı ev, kendisine iyilik yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de, kendisine kötülük yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. Ben ve yetime bakan kimse, cennette şu iki parmak gibiyiz." (İbn Mâce, Edeb, 6)

Yetimi ve yoksulu koruyan, komşusuna yukarıdan bakmayan, Allah'ın korumasına girer: "Beni hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki; yetime merhamet edene, ona yumuşak konuşana, onun yetimliğine ve zayıflığına acıyana ve Allah'ın kendisine lütfettiği imkânlar sebebiyle komşusuna tepeden bakmayana, Allah kıyamet gününde azap etmez." (Ahmed bin Hanbel, Müsned, 2/263, 387)

Hz. Peygamber (s.a.v.), huzuruna gelerek kalbinin katılığında yakınlık bir adama şunu tavsiye etmiştir: "Kalbinin yumuşamasını istiyorsan yoksulu doyur ve yetimin başını okşa." (Ahmed bin Hanbel, a.g.e., 2/263, 383, 387)

Erenlerin büyüklerinden Hoca Ahmed Yesevî, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yetimliği ve yetimlere şefkatiyle ilgili şiirinde, bahsi geçen bu ayetleri ve hadisleri birleştirerek çok canlı bir temsilde şöyle dile getirir:

Resul huzuruna bir yetim gelir;
Garip ve düşkünüm diye söyler.
Rahim kıldı Resul onun haline,
Dileği ne ise getirdi yerine.
Resul dedi: Ben de yetimim,
Yetimlikle gariplikle büyüdüm.
Muhammed dediler: Her kim yetimdir,
Biliniz benim has ümmetimidir.
Yetimi görerseniz, incitmeyin siz,
Garibi görerseniz dağ etmeyin (yaralamayın) siz.
Yetimler bu cihanda har (hor) olmuştur,
Gariplerin işi müşkül olmuştur.
(Ahmed Yesevî, Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler,
Haz. Kemal Eraslan, 297)

Akıllı isen, gariplerin gönlünü avla,
Mustafa gibi, ülkeyi gezip yetim ara,
Dünyaya tapan soysuzlardan yüz çevir.
(Ahmed Yesevî, a.g.e., 51)

Veli/vasi, yetim çocuğa iyi davranmakla yükümlüyken, yetim çocuk da itaat göstermekle yükümlüdür. Yetimin veliye/vasiye itaatsizliği şirretlik ölçüsüne varmış ve veli/vasi tarafından önü alınamaz duruma gelmişse, artık beklenen yarar ortadan kalkmış olacağından, yetimin veliden/vasiden alınarak bir ıslah kurumuna veya sosyal kuruma verilmesi en uygun yoldur.

1. 4. Kamu Bütçesinden ve Özel Mallardan Yetimlere Harcama

Yetimler için sadece bireylerin desteğiyle yetinilemez; onlar ayrıca kamu gelirlerinden ayrılan bir payla da desteklenmelidir.

Ganimet türü gelirlerin bir kısmı yetimler için harcanır: "Allah'ın,

fethedilen memleketler halkının mallarından Peygamberine verdikleri; Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; ta ki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun; Allah'tan sakının, doğrusu Allah'ın cezalandırması çetindir.” (Haşır/59, 7) Bu ganimetlerin beşte biri (humus), yetimler için harcanmalıdır: “Eğer Allah'a ve hakkı batıldan ayıran o günde, iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız, bilin ki, ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın, Peygamberin ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır. Allah her şeye kâdirdir.” (Enfâl/8, 41)

Zekât gelirinin bir kısmı da yetimler için harcanır. Avn bin Ebu Cuhayfe, babasından naklen anlatır: “Bize Hz. Peygamberin (s.a.v.) zekât memuru geldi. Zekâtı zenginlerimizden aldı, fakirlerimize verdi. Ben yetim bir çocuktum. Bana da bir deve verdi.” (Tirmizî, Zekât, 21)

Zekât yükümlülerinin zekât verebileceği bir kalem de, yakınlarından olan yetimlerdir. Ümmü Seleme (r.a.) anlatır: “Rasulullah (s.a.v.) bize sadaka vermemizi emretmişti. Abdullah bin Mesud'un hanımı Zeyneb (r.a.), 'Kardeşimin yetim çocukları ile fakir olan kocama versem, bu beni sadaka mükellefiyetinden kurtarır mı? Ben onlara şöyle şöyle infak ediyorum.' dedi. 'Evet!' buyurdular.” Râvi der ki: “Zeyneb sanatkâr bir kadındı, el işi yapardı.”

Ebu Said (r.a.) anlatıyor: “Rasulullah (s.a.v.) minbere oturdu, biz de etrafında yerlerimizi aldık. Buyurdular ki: 'Sizin için korktuğum şeylerden biri, dünyanın süs ve güzelliklerinin sizlere açılmasıdır!' Bir adam (araya girerek söze karıştı ve): 'Yani (nail olacağımız) hayır, şer mi getirecek?' dedi. Rasulullah (s.a.v.) bu soru üzerine sükût etti. (Adamı, 'Sana ne oluyor da Rasulullah'ın sözünü kesip onunla konuşmaya kalkıyorsun? O sana konuşmuyor

ki!' diye paylayanlar oldu.) Gördük ki, kendisine vahiy gelmekte. Derken vahiy hâli açılmış, yüzündeki terleri silmekte idi. 'Şu soru soran nerede?' diye söze başladı. Sanki adamı (sorusu sebebiyle) takdir ediyor gibiydi. Sözlerine şöyle devam etti: 'Muhakkak ki hayır, şer getirmez. Ancak derenin bitirdikleri arasında, ya çatlatacak öldüren ya da ölüme yaklaştıran bitki de var. Yalnız yeşil ot yiyen hayvanlar müstesna. Zira bunlar, yiyip böğürleri şişince güneşe karşı dururlar (geviş getirirler), akıtırlar ve rahatça dışkı yaparlar, sonra tekrar dönüp yayılırlar. Şüphesiz ki bu mal hoştur, tatlıdır. Ondak fakire, yetime ve yolcuya veren bu malın Müslüman sahibi, en iyidir. Bunu hak etmeden alan, yediği hâlde doymayan kimse gibidir. O mal, kıyamet günü aleyhinde şahitlik yapacaktır.'" (Buhârî, Zekât, 47, Cum'a, 28, Cihad, 37, Rıkâk, 7; Müslim, Zekât, 123; Nesâî, Zekât, 81)

Lakît denilen buluntu çocuklar, M.Reşid Rıza'ya göre, zekâtın ödeneceği kalemlerden ibnu's-sebîl (yol çocuğu) kapsamına girmektedir. (M.Reşid Rıza, Menâr, 5/94; Yusuf el-Kardâvî, Fıkhu'z-Zekât, 2/685)

Miras bölüşümü sırasında hazır bulunan mirasçı akraba ve düşkünler gibi, yetimlere de göz hakkı olarak bir miktar mal verilir ve güzel sözlerle gönülleri alınır: "Taksimde (mirasçı olmayan) yakınlar, yetimler ve düşkünler hazır bulunursa, ondan (miras malından) onlara da verin ve güzel sözler söyleyin. Arkalarında cılız (eli ermez, gücü yetmez) çocuklar bıraktıkları takdirde bundan endişe edecek olanlar, (başkalarının yetimleri için de) haksızlık yapmaktan korksunlar; bu konuda Allah'tan sakınsınlar ve dürüst söz söylesinler." (Nisa/4, 8-9)

İbn Abbas (r.a.), "Taksimde yakınlar, yetimler ve düşkünler bulunursa, ondan onlara da verin, güzel sözler söyleyin." (Nisa/4, 8) ayeti hakkında şu açıklamayı yapmıştır: "Bu ayet muhkemdir ve

mensuh da değildir. Bazıları bunun mensuh olduğunu zanneder. Hayır, Allah'a yemin olsun mensuh değildir. Ancak, bu ayet, halkın hükmüyle amel etmemek suretiyle kadrini idrak edemediği ayetlerdendir. Terekede (mirasta) tasarrufta bulunan ve tereke ile ilgili işleri üzerine alan veli iki kısımdır: 1) Mala vâris olan mutasarrıf veli (asabe gibi) ki işte bu veli (taksim sırasında hazır bulunan yakınlarla, yetimlere ve düşkünlere onların gönüllerini hoş edecek bir şeyler) verir. 2) Mala varis olmayan veli (yetimin velisi gibi) ki taksimde hazır bulunanlara maldan başışta bulunmak gibi tasarrufta bulunamaz. Bu veli onlara tatlı sözler söyler. Mesela; 'Benim sizlere bir şeyler verme yetkim yok.' der." (Buhârî, Vesâya, 18, Tefsir, Nisa/4, 3)

1. 5. Şehit Yetimleri

Şehit yetimlerine özel bir ilgi gösteren Hz. Muhammed (s.a.v.), yardım konusunda yetimleri, akrabalarına tercih etmiştir. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelen ganimetler arasında esirlerin de bulunduğunu duyan amcası Zübeyir bin Abdülmuttalib'in kızları Ümmü'l-Hakem ve Dubâa, yanlarına Hz. Fâtıma'yı (r.a.) da alarak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanına gittiler. Durumlarından şikayetçi olarak hizmetçi istediler. Bunun üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bedir'in yetimleri (Bedir Savaşı'nda şehit olanların geride bıraktıkları) sizi geçti." (Ebu Dâvud, Harâc ve'l-İmâret, 20, edeb, 10)

Beşir bin Akrabe henüz çocuk yaştaiken babası Uhud Savaşı'nda şehit düşmüştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Beşir'i ziyaret etti. Ağladığını görünce, "Ağlama ey sevgili çocuk, ne diye ağlıyorsun? Ben baban, Aişe de annen olsun, istemez misin?" diyerek onu teselli etti. Beşir de "Evet isterim." cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) onun başını okşadı. (Buhârî, et-Târîhu'l-Kebîr, Haydarabad, 1941, 2/78; Ali el-Müttekî, Kenzü'l-Ummâl, 13/298)

Hârise bin Sürâka da bir yetimdi. Babası hicretten önce ölmüştü. Hicretten sonra annesiyle birlikte Müslüman olan Hârise, yaşı küçük olduğundan Bedir Savaşı'na asker olarak katılmadı. Savaş alanının gerisinde, bir su kaynağından su içerken okla şehit edildi. Annesi ve kız kardeşi, Hârise'nin öldüğünü duydular. Hz. Muhammed (s.a.v.) Bedir'den dönünce, annesi oğlunun durumunu sormak üzere Hz. Muhammed'e geldi. "Oğlum cennetteyse sabreder, sevabını beklerim. Değilse, onun için var gücümle ağlarım." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ey Ümmü Hârise! Cennette birçok dereceler vardır. Üstelik oğlun Firdevsü'l-A'lâ'ya yükseldi." buyurdu. Bunun üzerine annesi, oğlu için asla ağlamayacağını belirtti. [Buhârî, Cihad, 14; Ahmed bin Hanbel, a.g.e., 3/272; Vâkidî, a.g.e., 1/65, 94; Buhârî, a.g.e., 3/206]

Kaza Umresinden Medine'ye dönüldüğü gün, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) üç yakını arasında bir tartışma çıktı. Ali, Cafer ve Zeyd, Rasulullah'ın Uhud'da şehit düşen amcası Hz. Hamza'nın kızı Ümâme'nin velisi olma konusunda tartışıyorlardı. Yanlarına giden Rasulullah durumu öğrendi. Her üçünün de gerekçelerini dinledikten sonra hepsini övdü ve sevgilerini belirtti: "Ey Zeyd, sen Allah'ın ve Rasulünün dostusun. Ey Ali, sen benim kardeşim ve arkadaşım-sın. Ey Cafer, sen bana yapıca ve huyca en çok benzeyensin." Ardından kararını şöyle bildirdi: "Ey Cafer! Ümâme'yi görüp gözetmeye sen daha lâıksın. Çünkü onun teyzesi, senin eşindir. Teyze, anne yerindedir." Cafer bu karara çok sevinerek Ümâme'yi aldı. [Buhârî, Sulh, 6, Megâzi, 43; Müslim, Cihad, 90; Ebu Dâvud, Talak, 35; Tirmizî, Birr, 6] Hz. Muhammed (s.a.v.) Ümâme'yi daha sonra Seleme bin Ebu Seleme ile evlendirmiştir. [İbn Sa'd, a.g.e., 8/159-160]

Uhud Savaşı'nda şehit düşen Enes bin Fedâle'nin yetim kalan üç yaşlarındaki oğlu Muhammed, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna getirildi. Hz. Peygamber ona, satılmamak ve hibe edilmemek kaydıyla bir hurmalık bağışladı. [İbn Sa'd, a.g.e., 2/37, 8/342]

Hz. Ebubekir (r.a.), küçük bir kız çocuğunu kucağına almış severken, yanına bir adam gelir ve çocuğun kim olduğunu sorar. Ebubekir, "O, benden daha hayırlı bir adamın, Sa'd bin Rebî'in kızıdır." cevabını verdi. Sa'd bin Rebî, Bedir Savaşı'na katılmış bir gazi idi ve Uhud Savaşı'nda şehit düşmüştü. (İbn Hişâm, a.g.e., 2/95)

1. 6. Yetimin Evlendirilmesi

Kız veya erkek yetimler, yaşlarının küçük olması durumunda, hatta bazen ergin olsalar bile, genellikle velileri tarafından evlendirilir. Bazen de bizzat veli, korumasına aldığı yetim kızla evlenmek isteyebilir. Bu durumda yetimi koruyan veli, bu hakkı kötüye kullanabilir ve yetimin hukukunu gözetmeyebilir. İşte bu şekilde, evlenilebilecek kadınlar arasında yer alan yetim kızla evlenmek yerine, başka kadınlarla evlenme imkânı bulunduğu, ayette şöyle belirtilir: "Eğer, (velisi olduğunuz) mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız, onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz. Şayet, onların aralarında da adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız veya sahip olduğunuzla yetinmelisiniz. Doğru yoldan/adaletten sapmamanız için en uygunu budur." (Nisa/4, 3)

Hz. Aişe'nin (r.a.) anlatımına göre; yetim velileri, himayelerindeki yetim kızlarla ya mallarına göz diktikleri için, onları sevmedikleri hâlde evlenirlerdi ya da severek evlenirler ama mehirlerini ve çeyizlerini emsallerine göre eksik belirlerlerdi. Hz. Aişe şöyle anlatıyor: "Bir adamın yanında yetim bir kız vardı. Onu kendisine nikâhladı. Kızın meyve veren bir hurma ağacı vardı. Kız, o hurma ağacında olsun, adamın başka malında olsun, ona ortaktı. Adam kızı kendisi için tutuyor, kıza kendisinden (mehir olarak) bir şey vermiyordu. Bunun üzerine şu ayet (Nisa/4, 3) indi." (Buhârî, Vesâya, 21, Tefsir, Nisa/4, 1, 23, Nikâh, 1, 16, 19, 37; Müslim, Tefsir, 6; Ebu Dâvud, Nikâh, 13; Nesâî, Nikâh, 66) Başka bir rivayette ise ha-

dis şöyledir: “Yetim kız, velisinin terbiyesindedir. Velisi, kızın güzelliğine ve malına tamah etmekte (onunla evlenmek istemektedir). Ancak mehrini tam değil, eksik vermeyi düşünmektedir. Böyle veliler, yetimlere mehirleri hususunda adaletli davranmadıkça, yetimle evlenmeleri yasaklanmış, başka kadınlarla evlenmeleri emredilmiştir.”

Hz. Aişe'ye göre şu ayet de aynı hususu teyit eder: “Kadınlar hakkında senden fetva isterler; de ki: ‘Onlar hakkında fetvayı size Allah veriyor: Bu fetva, kendilerine yazılan şeyi vermeyip kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız yetim kadınlara ve bir de zavallı çocuklara ve yetimlere doğrulukla bakmanız hususunda Kitap'ta size okunandır.’ Ne iyilik yaparsanız Allah onu şüphesiz bilir.” (Nisa/4, 127) Hz. Aişe, devamlı şunu söylemiştir: “Bu ayette Cenab-ı Hakk'ın mevzu bahis ettiği arzu, kişinin terbiyesi altında bulunan yetim kızın malı ve güzelliğinin az olması hâlindeki arzudur. Bu durumda kişi onunla evlenmek istemektedir.” Bir başka rivayette ise bu ayetle ilgili olarak Hz. Aişe şu açıklamayı yapmaktadır: “Burada söz konusu edilen, kişinin terbiyesi altında bulunan ve malından kendisine ortak olan yetim kızdır. Adam bu yetim kızla evlenmeyi düşünmediği gibi, onu başkasıyla evlendirip bir yabancıyı malına ortak kılmak da istememekte, yetim kızı ortada tutmaktadır. Cenab-ı Hakk, mezkûr ayetle bu durumu yasaklamaktadır.” Ebu Dâvud şu ilavede bulunur: “Rebî'a, Cenab-ı Hakk'ın ‘Eğer velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız...’ ayeti hakkında şu açıklamayı yaptı: Burada Allah Teala şunu söylüyor: ‘Korkuyorsanız bu yetim kızları serbest bırakın (arada tutmayın), ben size dört tanesini helal kıldım.’ ”

Said bin Cübeyr, Katâde ve diğer tabiîne göre; nasıl ki yetimlerin haklarına tecavüzden çekiniliyorsa, evlenmeye niyet edilen kadınların hakları için de aynı özen gösterilmelidir.

1. 7. Yetimin Miras Hakkı

Medineli ensardan Evs bin Sabit ölünce, geride dul bir hanım ile üç yetim kız kaldı. Oğlu yoktu. Amcasının oğulları, malının tamamını aldılar. Dul kadına ve yetim olan üç kıza hiçbir şey vermediler. Kadın, durumu Hz. Muhammed'e (s.a.v.) şikâyet etti. Hz. Muhammed (s.a.v.), Evs bin Sabit'in amcaoğullarına haber göndererek malın kendilerine ait olduğunu bildirdi. Çünkü Arap töresine göre, ölen kişinin bıraktığı mirası yalnızca erkek akrabası alırdı. Bu olay üzerine şu ayet indi: "Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara bir pay vardır." (Nisa/4, 7) Hz. Muhammed (s.a.v.) bunun üzerine hemen mirası alanlara haber gönderdi ve Allah'ın kadınlara da mirastan pay ayırdığını bildirdi. (Vâhidî, Esbâbü'n-Nüzûl, Yay.: Seyyid el-Cümeylî, Beyrut, 1990, 120-121)

Miras kalan haram malın ise elden çıkarılması gerekir. Ebu Talha, "içkiye varis olan yetimler" hakkında sormuştur. Rasulullah (s.a.v.) ise, "Dök onu!" diye emretmiştir. Ebu Talha, "Sirke yapsam, olmaz mı?" deyince de "Hayır!" diye cevap vermiştir. (Ebu Dâvud, Eşribe, 3; Tirmizî, Büyû, 58) Tirmizî'nin rivayetine göre ise Hz. Peygamber, "Şarabı dök, küplerini de kır!" buyurmuştur.

2. YETİMİN MALLARI ÜZERİNDE VESAYET

2. 1. Yönetim

Ergenlik yaşına gelmemiş çocukların, vefat eden ebeveynlerinden kendilerine intikal eden mal varlığının korunması ve işletilmesi velilerce/vasilerce yapılır. Veli/vasi, kısıtlının malını korur ve akıllıca nemalandırır. Kısıtlının ihtiyaçlarını da bu maldan karşılamasını sağlar.

Vasiler, vesayetleri devam ettiği sürece, yetim çocuğun mallarını yönetme hakkına sahip ve bununla yükümlüdür. Vasiler yükümlülüklerini yerine getirmediği takdirde hâkim müdahale eder.

Bu hususlar ayette şöyle anlatılır: “Allah’ın, sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı, akli ermezler vermeyin. O mallarla onları besleyin ve giydirin. Onlara güzel söz söyleyin.” (Nisa/4, 5) Ayette geçen süfehâ: akli ermezler (tekili: sefih) kelimesi dört şekilde yorumlanmıştır: 1) Çocuklar: Zührî ve İbn Zeyd’den nakledildiğine göre, rüşt çağına gelmeyen çocuklardır. 2) Müsrif Kadınlar: Mücahid ve Dahhâk’ten nakledildiğine göre, ister kişinin karısı, ister annesi veya kızı olsun, müsrif kadınlardır. 3) Kadınlar ve Çocuklar: İbn Abbas, Hasan Basrî ve Katâde’ye göre sefihlerden maksat, kadınlar ve çocuklardır. 4) Malını Akıllıca Harcamayanlar: Sefih, malını koruyacak yeterli akli bulunmayanlardır. Bunun kapsamına kadınlar, çocuklar, yetimler ve bu sıfatın verilebileceği herkes girer. Doğru görüş budur; Taberî’nin tercihi de böyledir. Çünkü sözcük geneldir; delilsiz daraltma yapılamaz.

Veli, yetimin malında tasarruf etmelidir. Çünkü zaruret bunu gerektirmektedir. Ancak velinin tasarrufu, maslahata (çocuğun ya-

rarına) göre olmalıdır. Yetim malına el sürmemek, en iyi biçimde yaklaşmak gerekir: “Yetim malına, ergenlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın; ölçüyü ve tartıyı doğru yapın. Biz kişiye, ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz. Konuştuğunuzda, akraba bile olsa sözünüzde adil olun. Allah’ın ahdini yerine getirin. Allah size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır.” (En’am/6, 152; ayrıca bkz.: Nisa/4, 2) “Rüştüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın. Bu kurala uyun. Çünkü sorumlu olacaksınız.” (İsrâ/17, 34) Ayetlerde geçen “en güzel şekil”, akıllı ve verimli yönetim ve değerlendirme demektir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), yetim malını koruyacak yeterlikte olmayanların yetim malına veli olmamasını tavsiye ederdi. Ebu Zerr (r.a.) anlatıyor: “ ‘Ey Allah’ın Rasulü!’ dedim, ‘Beni memur tayin etmez misin?’ Bu sözüm üzerine elini omzuma vurdu ve sonra da, ‘Ey Ebu Zerr, sen zayıfsın, memurluk ise bir emanettir. (Hakkını veremediğin hâlde) kıyamet günü rüsvalık ve pişmanlıktır. Ancak kim onu hak ederek alır ve onun sebebiyle üzerine düşen vazifeleri eksiksiz eda ederse, o hariç.’ buyurdu.” (Müslim, İmâret, 17; Ebu Dâvud, Vesâya, 4; Nesâî, Vesâya, 10) Ebu Dâvud’un diğer bir rivayeti ise şöyledir: “Ey Ebu Zer, ben seni zayıf görüyorum. Ben kendim için istediğimi, senin için de isterim. Sakın iki kişi üzerine amir olma, yetim malına da velilik yapma.” (Ebu Dâvud, Vesâya, 4) Yine Ebu Dâvud’un bir başka rivayeti (Harâc, 5) ise şu şekildedir: “Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: “Ariflik haktır, halka ariflik gereklidir; ancak arifler ateştedir.” (Nesâî, Vesâya, 10)

2. 2. Gelirlerin Sarfı ve Değerlendirilmesi

Veliler/vasiler, yetim çocuğun mallarının gelirlerini öncelikle çocuğun bakımı, yetiştirilmesi ve eğitimi için, hakkaniyete uyduğu ölçüde ise aile ihtiyaçlarını karşılamak için de harcaabilirler. Gelir fazlası, yetim çocuğun mallarına katılır: “Allah’ın sizi koruyucu kılmış olduğu mal-

larınızı, küçük yetimlere/aklı ermezlere vermeyin, kendilerini bunların geliriyle rızıklandırıp giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.” (Nisa/4, 5)

Kazandırmalar

İslam hukukunda yetim, vakıf ve hazine (beytülmal) mülkleri, satım veya kira konusunda benzer hükümlere tâbidir. Bu mülkler gerçek malikleri tarafından yönetilmediği için, yöneticinin yolsuzluk yapabileceği dikkate alınmış ve tasarruflarına sınırlamalar getirilmiştir. Yetim malıyla ilgili olarak geçen “en güzel şekil” ifadesi (En’âm/6, 152; Nisa/4, 2), satış veya kira açısından “râyîç bedelle” akit anlamına gelir.

Veli/vasi, yetim için yararlı olduğu takdirde yetimin malını satabilir. Ancak yetimin taşınmaz malı, Hanefilere ve Malikîlere göre nafaka ve giyim ihtiyacı bulunması şartıyla satılabilirken, Şafiîlere ve Hanbelîlere göre satılamaz.

Veli, nafaka ve diğer külfetlerin yiyip tüketmemesi için yetimin malıyla ticaret yapar ve onu uygun şekilde değerlendirip yatırımda bulunur. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: “Kim malı bulunan bir yetimin velisi olursa, onun malıyla ticaret yapsın; zekâtın onu yemesine bırakmasın.” (Tirmizî, Zekât, 15)

Mescid-i Nebevî'nin arsası, Esad bin Zürâre'nin korumasında bulunan Sehl ile Süheyl adında iki yetim çocuğundu. Hz. Peygamber (s.a.v.), devesinin çöktüğü, Medinelilerin hurma kuruttuğu bu arsayı cami yapımı için onlardan satın almak istedi. Onlar ise başışlamak istediler. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) bu teklifi kabul etmedi ve arsayı Hz. Ebubekir'in ödediği on riyal karşılığında onlardan satın aldı. Cami de bu arsaya yapıldı. (Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 45) Böylece yetimliğin ne olduğunu çok iyi bilen Hz. Muhammed

(s.a.v.), kamu yararı için kullanılacak olsa bile yetim malına el koymamış, hatta mallarını bağışlamalarına bile rıza göstermemiştir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), Uhud Savaşı'nda şehit düşen Abdullah bin Cahş'ın terekisinin idaresini üstüne almış, oğluna Hayber'de bir mülk satın almıştır. (İbn Seyyidinnâs, Uyûnu'l-Eser, 2/232)

Yetim mallarının korunması

Veli, yetim ne kadar zengin olursa olsun onun malından teberruda (karşılıksız bağışta) ve ikrazda (borç/ödünç vermede) bulunamaz. Hâkim ise yetimin malını ödünç verebilir.

Veli, yetim malını sadaka veya hibe (bağış) yoluyla teberruda bulunursa ya da değerinden daha azına satarsa, yetim malı hakkında kusurlu davrandığından dolayı tazminatını öder.

Veli, yetimin malından yalnızca ziraî ürünlerin zekâtını öder. Hanefilere göre bunun dışında zekât ödenmez. Şafiîlere ve Hanbelîlere göre ise yetimin diğer malları için de zekât ödenir; veli veya hâkim, yetimin malından ödeme yaparlar.

2. 3. Kullanma Hakkı

Veliler/vasiler, kusurları sebebiyle velayetleri/vesayetleri kaldırmadığı sürece, malı teslim zamanına kadar yetim çocuğun mallarını kullanabilirler. Veli, fakir olduğu takdirde, yetimin işini yürütmesinin bedeli olarak onun malından yiyebilir/harcayabilir. Bu da maruf (makul) ölçüde ve israfa varmaksızın olmalıdır. Veli zengin olduğu takdirde ise böyle bir hakkı yoktur. Ancak zengin veli, ihtiyaç durumunda sadece yetecek kadar alabilir. Durumu düzeldiğinde geri ödemesi konusunda iki görüş vardır:

1) "Ödemez" Görüşü: Yüce Allah, velinin maruf ölçüde yemesini mübah kılmıştır. Bu, velinin ücreti gibidir. Bu görüş Ahmed bin Hanbel'den nakledilir.

2) "Ödemesi Gerekir" Görüşü: Hz. Ömer (r.a.) şöyle der: "Ben, Allah'ın malı konusunda kendimi, yetimin velisi konumunda düşünüyorum. Zenginsem, uzak dururum. İhtiyaç duyarsam, maruf ölçüde yerim. Durumum düzelince de geri öderim." (Ebu Yusuf, Harâc, 39, 127, 186. Aynı söz, Hz. Ebubekir'den de nakledilir. bkz.: Yakubî, Tarih, 2/216) Hanefiler bu görüşü savunur.

Amr bin Şu'ayb anlatıyor: "Bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek, 'Ben fakirim, hiçbir şeyim yok, üstelik bir de yetimim var.' dedi. Peygamberimiz şöyle buyurdu: 'Yetimin malından ye. Ancak bunu yaparken ne israfa kaç ne aceleci ol ne de kendine mal et.'" (Ebu Dâvud, Vesâya, 8; Nesâî, Vesâya, 11)

Hz. Aişe (r.a.), "Yetimleri evlenme çağına gelene kadar deneyin." (Nisa/4, 6) ayeti hakkında şu açıklamayı yapmıştır: "Bu ayet, yetime bakan velinin fakir olması hâlinde, bakım hizmetine mukabil, yetimin malından uygun şekilde yiyebileceğini belirtmek için nazil olmuştur." (Bir başka rivayette de şöyle denir: "Veli muhtaçsa, çocuğun malından, malın miktarına göre uygun şekilde alır." bkz.: Buhârî, Büyû, 95, Vesâya, 23, Tefsir, Nisa/4, 2; Müslim, Tefsir, 10)

Bir adam İbn Abbas'a (r.a.), "Yanımda bir devesi olan bir yetim var. Devesinin sütünden içebilir miyim?" diye sormuştu. İbn Abbas şu cevabı verdi: "Eğer deve kaybolunca arıyor, katranını ve sairlerini sürerek tedavisini yapıyor, su yalağını onarıyor, sulama gününde suyunu içiriyorsan, yavruya zarar vermeden ve memeyi tamamen kurutmadan içebilirsin." (Mâlik, Muvatta, Sıfatu'n-Nebi, 33)

2. 4. Yetim Malı Yemek

Kur'an-ı Kerim'de yetim malına tasallut, en korkutucu tehditlerden biri sayılan ateş yemek olarak değerlendirilir: "Yetimlerin mallarını haksız (ve haram) olarak yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir." (Nisa/4, 10)

İbn Abbas'ın (r.a.) anlatımına göre; "Yetim rühdüne erinceye kadar, onun malına o en güzel olanından başka bir suretle yaklaşmayın." (İsrâ/17, 34) ve "Yetimlerin mallarını haksız (ve haram) olarak yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir." (Nisa/4, 10) ayetleri inince, yetimleri korumasına almış olan Müslümanlar, onların mallarının kendi mallarına karışmasından, hatta yetimin önündeki artan yemeği bile yemekten çekinmeye başladılar. Yetime ait yiyecek ve içeceklerden bir şey artsa ona dokunulmuyor, yiyinceye veya kokuşup bozuluncaya kadar saklanıyordu. Evlerinde yetim bulunanlar, yetimin yiyeceğini ve içeceğini ayırmaya başladılar. Onlara ayrı bir oda tahsis ettiler. Bu durum, mallarını işletmekten aciz bulunan yetimlerin aleyhine olmaya başladı, yetimleri koruyanlara da zor geliyordu. Abdullah bin Revâha, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın elçisi! Hepimiz yetimleri oturtacak ayrı bir yere, onlara ayrı yiyecek ve içecek verecek güce sahip değiliz." Bu konuya bir açıklık getirmek üzere şu ayet indi: "Sana yetimleri sorarlar. De ki: Onları faydalı ve iyi bir hâle getirmek hayırlıdır. Şayet kendileriyle bir arada yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir." (Bakara/2, 220) Bu ayet üzerine, yetimlerin yiyeceklerini ve içeceklerini kendi yiyecek ve içeceklerine karıştırdılar. (Ebu Dâvud, Vesâya, 7; Nesâî, Vesâya, 11)

Hz. Muhammed (s.a.v.), yetimlerle, daha peygamberliğinin ilk yıllarında ilgilenmeye başladı. Habeşistan'a hicret edenlerin başkanı olan Cafer bin Ebu Tâlib, Necâşî'nin huzurunda İslâm'ı ve Müslümanları savunmak üzere yaptığı konuşmanın sonunda, Hz.

Muhammed'in (s.a.v.) emrettiği ve yasakladığı konuları dile getirmiş, yasakladıkları arasında "yetim malı yeme"yi de saymıştır. (İbn Hişâm, Sîret, 1/336)

Hz. Muhammed (s.a.v.), yetim malına tecavüzü, "öldürücü yedi büyük günah" arasında saymıştır: "Helak edici yedi şeyden kaçınınız: şirik, büyü, adam öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak, iffetli kadına zina isnadında bulunmak" (Buhârî, Vesâya, 23, Tıbb, 48; Müslim, İman, 145, Vesâya, 10; Nesâî, Vesâya, 12. Başka bir rivayete göre Rasullullah şu ikisini de eklemiştir: "anne ve babaya haksızlık, kıbleniz olan Beytül-Haram'ı (orada masiyet işlemeyi) sağlığınıza veya ölümünüzde helal saymak" bkz.: Ebu Dâvud, Vesâya, 10; Nesâî, Tahrim, 3)

İbn Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir: "Kim üzerinde Muhammed'in (s.a.v.) mührü bulunan sahifeyi görmek isterse şu ayetleri okusun: "De ki: 'Gelin size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya iyilik yapın. Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin (Sizin ve onların rızkını veren biziz.). Gizli ve açık kötülöklere yaklaşmayın, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır. Yetim malına, ergenlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın; ölçüyü ve tartıyı doğru yapın. Biz kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz. Konuştuğunuz vakit, -akraba bile olsa- sözünüzde adil olun. Allah'ın ahdini yerine getirin.' Allah size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır." (En'âm/5, 151-152)" (Tirmizî, Tefsir, En'âm)

Yetim hakkı yemenin cezası, daha bu dünyada başlar, ahirette de devam eder. Çünkü insana zulüm olan bütün günahların cezası, bu şekilde daha dünyada başlamaktadır.

2. 5. Yönetimin Sona Ermesi

Velinin/vasinin, yetim çocuk ergin olduktan sonra velayeti/vesayeti veya yönetim hakkı sona erer. Bu durumda veli/vasi, artık ergin olan yetimin mallarını kendisine devredip teslim eder. Veliler/vasiler, yetim çocuğun mallarının geri verilmesinden sorumludurlar: “Yetimlere mallarını verin. Temizi pis olanla değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahtır.” (Nisa/4, 2); “Rüştüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın. Belirlenen kurala uyun. Çünkü bu kural sorulacaktır.” (İsrâ/17, 34)

Yetimlere mallarını teslim süreci, ilgili ayetlerde şöyle anlatılmaktadır: “Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler de geri alacaklar diye onları israf ederek ve tez elden yemeyin. Zengin olan iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan uygun bir şekilde yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sormak için Allah yeter.” (Nisa/4, 6); “Yetim malına, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın; ölçüyü ve tartıyı doğru yapın. Biz kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz. Konuştuğunuzda, akraba bile olsa sözünüzde adil olun. Allah’ın ahdini yerine getirin. Allah size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır.” (En’am/6, 152)

Ayetler birlikte ele alınırsa, yetime malını teslim etmek için iki şart koşmuş oldukları görülür:

1)Bülüğ (ergenlik): Bu, evlenme yaşının gelmesidir. Evlenme yaşına gelen, kendi malını da akıllıca kullanabilir. Hz. Ali (r.a.) anlatıyor: “Rasulullah’tan (s.a.v.) iki şey öğrendim: ‘İhtilamdan (ergenlikten) sonra yetimlik kalmaz, geceye kadar gün boyu sessiz durmak yoktur.’” (Ebu Dâvud, Vesâya, 9)

2) Rüşt (erginlik): Ayette geçen "rüş", üç şekilde yorumlanır: a) Akıl: Mücahid'e göre rüş, akıl demektir. b) Düzgünlük: Katâde'ye göre rüş, akıl ve din düzgünlüğüdür. c) Malı Düzgün Kullanma: İbn Abbas'a göre rüş, malı düzgün kullanma anlamındadır. Tercih edilen anlam da budur. İbn Abbas, kendisine bu konuda sorulan soruya şu cevabı vermiştir: "Yemin olsun; kişi vardır, sakalı çıktığı (bülüğa erdiği) hâlde hakkını almaktan hâlâ acizdir. Öyle ise kendisi için, başkalarının aldığı iyisinden alan kimseden yetimlik kalkar." (Müslim, Cihad, 137; Tirmizî, Siyer, 8; Ebu Dâvud, Cihad, 152)

Belli bir olgunluğa erişen yetime malı teslim edilmeden önce, bir deneme süreci yaşanmalıdır. Bu süreç sonunda malını kendi başına yönetebileceği kanısına varılırsa, malı kendisine teslim edilir. Teslim sırasında, ileride doğabilecek ihtilaflar için bir önlem olmak üzere, şahit bulundurulması tavsiye edilmiştir.

Rüş yaş konusunda değişik görüşler ve uygulamalar bulunmaktadır. 1824 tarihli Osmanlı Emvâl-i Eytâm Nizamnamesi (m.59), ancak 20 yaşından sonra yetimlere sandıktaki mallarının teslim edilebileceğini hükme bağlamıştır. Bu yaş Türk Medeni Kanunu ile Suriye Medeni Kanunu 18; Mısır, İngiltere, Almanya ve Fransa Medeni Kanunları ise 21 olarak belirlemiştir.

Kur'an-ı Kerim'de Kehf Suresi'nde yer alan ve çok ilginç çağrışımlar içeren iç içe dört meselden üçüncüsü, Hz. Musa (a.s.) ile bilge adam (Hızır) meselidir. Bu meselde, babalarından miras kalan bahçeye sahip iki yetim çocuk anlatılır: "Yine yola koyuldular, sonunda vardıkları bir kasaba halkından yiyecek istediler. Kasaba halkı, bu ikisini misafir etmek istemedi. İkisi, şehrin içinde yıkılmaya yüz tutan bir duvar gördüler. Musa'nın arkadaşı onu doğrultuverdi. Musa, 'Dileseydin buna karşı bir ücret alabilirdin.' dedi. O şöyle söyledi: 'İşte bu, seninle benim ayrılmamızı gerektiriyor; dayanamadığın işlerin yorumunu sana anlatacağım.' " (Kehf/18,

77-78) Bilge adam, Hz. Musa'ya söz verdiği yorumu Öyle yapıyor: "Duvar ise, Őehirdeki iki yetim erkek çocuğa aitti. Duvarın altında onların bir hazinesi vardı; babaları da iyi bir kimseydi. Rabbin onların erginlik çağına ulaŐmasını ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarmalarını istedi. Ben, bunları kendiliğimden yapmadım. İŞte dayanamadığın işlerin i yuzleri budur." (Kehf/18, 82)

KAYNAKÇA

Abdülkerim Zeydan, Ahkâmu'l-Lakît, Beyrut.

Ahmed Yesevî, Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler, Haz.: Kemal Eraslan, Ankara.

Buhârî, et-Tarîhu'l-Kebîr, Haydarabad, 1941.

İbn Hişâm, es-Sîretu'n-Nebeviyye, Yay.: Mustafa es-Sakkâ, Kahire, 1955.

İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ, Beyrut, 1985.

İbn Seyyidinnâs, Uyûnu'l-Eser, Yay.: Muhammed el-Hatrâvî, Beyrut, 1992.

Seyyid es-Sâbık, Fikhu's-Sünne, Kahire.

Vâhidî, Esbâbü'n-Nüzûl, Yay.: Seyyid el-Cümeylî, Beyrut, 1990.

Vâkıdî, Megâzî, Yay.: Marsden Jones, Beyrut, 1966.

Yusuf el-Kardâvî, Fikhu'z-Zekât, 4. Baskı, Beyrut, 1980.

EK

İHH İNSANİ YARDIM VAKFI YETİM ÇALIŞMALARI

Yeryüzünde milyonlarca yetim, anne baba özlemiyle ve her türlü zorluğa rağmen iyi bir gelecek ümidiyle büyüyor. İHH İnsani Yardım Vakfı'nı kurduğumuz günden bu yana, savaş, işgal ve kronik yoksulluk bölgeleri başta olmak üzere çalışma yaptığımız tüm bölgelerde yetim ve kimsesiz çocukların her türlü tehlike ve probleme karşı en korumasız grup olduğunu gördük. Başta insan tacirleri olmak üzere birçok art niyetli kişi ve kuruluş, bu çocuklar üzerinden plan yapmaktadır.

Dünyada her yıl, yarısı kız çocuğu olmak üzere toplam 2,5 milyon çocuğun kaçırılarak satıldığı, 90 milyon çocuğun ise sokaklarda yaşadığı tahmin ediliyor. Sadece Afrika'da her yıl 2 milyondan fazla çocuk yetim kalıyor. Savaş nedeniyle yalnızca Irak'ta 5 milyon çocuğun yetim kaldığı biliniyor. Milyar dolarlık ticaret olarak da kabul edilen çocuk ticaretinin en önemli kaynak ülkeleri bazı Afrika, Balkan ve Güneydoğu Asya ülkeleri olarak biliniyor.

İHH İnsani Yardım Vakfı olarak son üç yıldır geliştirdiğimiz Sponsor Aile Sistemi ile yetimlere birebir destek olmaktayız. Yetim bir Peygamber'in ümmetinin yetimlerini, Rabb'in kutsal emanetleri olarak gören bir dinin mensupları olarak, "gölgede büyüyen bu çiçeklere" sponsor ailelerimiz ve bağışçılarımızla sahip çıkıyoruz.

Bu düşüncelerle yapmış olduğumuz yetim çalışmalarımızla 2010 yılı itibarıyla, Türkiye dâhil 27 ülkede ve Türkiye'de 19 ilde toplam 16.000 yetim, destek kapsamına alınmıştır.

Yetimlerle ilgili faaliyetlerimizi genişletme çabamıza yönelik desteğinizi temenni ediyor, çoğu İslam ülkelerinde yaşanan felaket ve acıların kurbanı olan yetimlerimize göstereceğiniz her türlü duyarlılık için teşekkürlerimizi sunuyoruz.

İHH'nın Yetim Çalışmalarının Amacı ve Hedefleri

Yetim çalışmalarının temel amacı; yaşamını tek başına idame ettirmeye gücü yetmeyen yetimlere, kendi ayakları üzerinde duracak yeterliliğe ulaşıncaya kadar destek olmak, eğitimlerini sağlamak ve onları aile şefkati ile hayata hazırlamaktır.

İHH İnsani Yardım Vakfı, bir yandan felakete uğramış insanlara acil yardım ulaştırırken diğer yandan insan tacirlerinden, organ mafyasından önce yetimlere ulaşmak; yetimleri sağ kalan yakınlarına veya güvenilir yetkin ellere teslim edinceye kadar emin ortamlarda gözetip her tür ihtiyaçlarını karşılamak misyonu ile hareket etmektedir.

İHH İnsani Yardım Vakfı, savaş ve doğal afetlerin yaşandığı yerler ile yoksulluk bölgelerinde yetim ve korumasız kalan çocukların kendi topraklarında, kültürlerinden kopmadan ve öncelikle yakınları yanında yaşamalarını önemsemektedir.

İHH Yetim Çalışma Bölgeleri

Savaş bölgeleri ve mülteci kampları
Doğal afet bölgeleri
Kronik açlık ve yoksulluk bölgeleri
Savaşın etkisinin devam ettiği bölgeler

İHH Yetim Çalışma Konuları

Barınma   Gıda
Giyecek   Sağlık
Eğitim

Yetimlere yönelik yapılan faaliyetler iki kategoride değerlendirilir:

Dönemsel yardımlar: Ramazan, Kurban gibi dönemsel içerikli projeler vesilesi ile gerçekleştirilen yetim yardımlardır.

Sürekli Yardımlar: Bölgelerde belirlenen belli sayıda yetime düzenli olarak yapılan yardımlardır. Bu yetimler sponsor aile programıyla destek kapsamına alınmış ve her bir yetim bir sponsor aile tarafından desteklenmektedir.

Sürekli destek çalışması yapılan ülkeler:

Filistin, Irak, Lübnan, Burkina Faso, Somali, Sierra Leone, Etiyopya, Gana, Çad, Sudan, Arakan, Bangladeş, Moro, Açe, Pakistan, Kosova, Makedonya, Çeçenistan, Arnavutluk, Türkiye, Kırgızistan, Ekvator, Yemen, Zanzibar, Sri Lanka, Afganistan, Haiti.

Yetim Çalışmalarının Fonlandırılması

Yetim Fonu

Sponsor Aile Sistemi ve proje sponsorluğu dışındaki tüm yetim yardımları, yetim fonunda değerlendirilir. Buna göre miktarı ne olursa olsun, Sponsor Aile Sistemi ve proje sponsorluğu dışında yetimler yararına yapılan her türlü yardım, Yetim Fonu içerisinde bulunan yetim yardım havuzuna dâhil edilerek yetimhane tadilatları; yetimhaneler için kütüphane, yatakhane, bayramlık kıyafet, sağlık hizmetleri; yetimlere yönelik sosyal etkinlikler gibi projelerde değerlendirilir.

Sponsor Aile Sistemi

İHH İnsani Yardım Vakfı'nın yetim çalışması yaptığı bölgelerdeki yetimlerden herhangi birine destek olmak isteyen kişi, Sponsor Aile Başvuru Formu'nu doldurarak İHH Yetim Birimi'ne ulaştırır.

Bir yetimin aylık sponsorluk bedeli 70 TL'dir. Sponsor Aile başvurusunda bulunan bağışçılarımız sponsorluk bedelini formda beyan ettikleri şekilde (elden, kredi kartı, banka hesapları aracılığı vb.) ve sponsor oldukları süre boyunca (en az bir yıl) vakıf merkezine ulaştırır.

Sponsor Aile tarafından ilk ödemesi yapılan yetimin ülkesi, yaşı, adı ve fotoğrafını içeren yetim bilgi formu e-mail ya da posta yoluyla sponsor aileye ulaştırılır. Aileler bakımını üstlendikleri çocuğumuzla ilgili bilgiye www.ihh.org.tr/yetimlerimiz sayfasından da ulaşabilir.

Sponsor aileler sponsorluk süresinin tamamlanmasından 1 yıl sonra yetimle ilgili ilerleme raporuna yine www.ihh.org.tr/yetimlerimiz sayfasından ulaşabilirler.

Kutsal Emanetler

Bir yetime destek ol, emanete sahip çık.

Peygamberimiz'in emaneti; 27 ülkeden 16.000'i aşkın yetimimize,
Sponsor Aile Sistemi'yle maddi destek sağlıyoruz.

Hedef sizinle 50.000!

Bir YETİM'in
Aylık Gideri **70TL**

 (0212) 631 21 21

 www.ihh.org.tr

**İNSANİ
YARDIM VAKFI**
THE FOUNDATION FOR
HUMAN RIGHTS AND
FREEDOMS AND
HUMANITARIAN RELIEF